

■ Patsch Ferenc SJ

NINCSENEK EGYSZERŰ RECEPTEK...

Ferenc pápa hagyományos és új tanítása a családról és a házasságról

Az utóbbi időben – különösen tradicionalista körökben – nagy port vert fel Ferenc pápa legújabb tanítóhivatali megnyilvánulása. Az Amoris laetitia kezdetű, a családban megélt szeretet örömeiről szóló, szinódus utáni apostoli buzdítást sokan illették kemény bírálattal, és egyesek a krisztusi tanítástól való eltéréssel („eretnkséggel”) is megvádolták. Érdeemes röviden szemügyre vennünk, miről is van szó.

A család és a házasság társadalmi és kulturális kontextusáról

Ha valaki a házasságról és a családról beszél, azonnal magára vonja a figyelmet. E téma mindenkit „zsigerileg” érint, van róla véleményünk. Papoknak gyakran még markánsabb is, mint a házasoknak... Abba persze ritkábban gondolunk bele, milyen sokféle nézőpontból lehet tekinteni e témára. Hiszen garantáltan másként látják a különböző életállapotban élők, másként a nők és a férfiak, a különböző életkorúak... No és persze a pszichés-lelki érettség sem közömbös – feltűnő, hogy integrista körökből mostanában annyi kritika, támadás éri a pápát. Ám ha még ezeknél is nagyobb értelmezési különbségekre vágyunk, érdemes a miénktől idegen kultúrában élő embert is megkérdezni. Akkor érhetnek csak meglepetések!

Még ma is jól emlékszem, ahogy egy dél-afrikai jezsuita barátom, aki egyébként kultúranropológus, egyszer elmesélte, a zulu törzsi hagyományok szerint hogyan zajlik a házasság előkészítése. A folyamat hosszú évekig tart. A két család ritualizált formában köt egyezséget: íratlan, ám kifinomult hagyományok határozzák meg még azt is, hogy az előzetes tárgyalások során mikor kinek és milyen sorrendben szabad bizonyos témákat szóba hoznia. A végén megegyeznek az „árról” is (amit nálunk régen hozománynak mondtak) – mókás volt hallanom, hogy néha több tucat kecskét és más jószágot is adnak az új asszonyért. A lényeg azonban az, hogy arrafelé az elköteleződés fokozatosan történik: számos lépésben, az egész kiterjedt család bevonásával. Nem csoda, hogy abban a kultúrában a házasság felbomlása, a család szétesése gyakorlatilag elképzelhetetlen. „És még ti, európaiak vagy-

tok meglepődve – jegyezte meg barátom, szinte melleleg –, hogy ilyen törekenyek a nyugati házasságok? Nincs ezen mit csodálkozni, hiszen még az egyházjogi szabályozás is teljesen a két fiatal pillanatnyi és egyénileg meghozott döntésén alapul! Tanulhatnátok valamit a törzsi kultúránktól...”

Emlékszem, akkoriban nagyon elgondolkoztatott ez a beszélgetés. Csakugyan: mi, nyugatiak aligha dicsekedhetünk a házassági gyakorlatunkkal – s ez talán az egész kultúránk állapotát is tükrözi. Merthogy a válság jeleit nem lehet nem észrevenni. Talán ez szükségszerű is nagy átalakulások idején: a globalizáció, a posztindusztriális társadalom kialakulása, a digitális technológiák térnyerése stb. nem hagyják érintetlenül intézményeinket. Talán további évszázadokra lesz szükség, mire újra egyensúlyt találunk. Addig azonban tartozunk becsülettel szembenézni a tényekkel: Nyugaton – tehát Európában, Észak-Amerikában és Ausztráliában – a házasságok körülbelül fele válással végződik.

A házasság továbbra is felbonthatatlan

Az egyháznak sem egyszerű ma a házasságról szóló bibliai elveket meghirdetni. Márpedig a keresztény alapelvek elég világosak. A katolikus egyház tanítása szerint a házasság szentség, amely felbonthatatlan. Mindez Jézus Krisztus tanítására megy vissza, amelyet az evangéliumok és Pál apostol levelei hagyományoztak ránk (vö. 1Kor 7,10–11; Róm 7,2–3 stb.). Jézus határozottan állást foglalt a zsidó törvénnyel szemben, mely szerint bizonyos esetekben szabad válólevelet adni az asszonynak, azaz el lehet bocsátani (vö. Mk 10,1–12). Igaz ugyan, hogy Máté evangéliumában találunk egy rövid záradékot, amely „porneia” (paráznaság, házasságtörés stb.) esetén mintha megengedné az elbocsátást (vö. 5,32; 19,9), de a betoldás értelme vitatott (sokan föltételezik például, hogy csak zsidók és nem zsidók kapcsolatára vonatkozott).

Kétségtelen, hogy a házasság felbonthatatlansága két évezred óta töretlenül hirdetett keresztény tanítás. Csakhogy az egyházi hagyomány – és a mindenkor egyházfegyelmi törvénykezés – mindig tudott arról is, hogy a tényleges élet gyakorta eltér a magas eszményektől. Ma is így van ez. Akárhányszor előfordul, hogy valaki mondjuk megszeg egyet a tíz parancsolat közül. Csakhogy az, aki például gyilkosságot követett el, házasságot tört, vagy nem tisztelte atyját és anyját, ettől még nem szakad el szükségképpen és végérvényesen az Istentől és egyházától. Van számára visszaút: ha ugyanis megbánja bűnét, és azzal arányos mértékű bünbánatot tart, végül érvényes feloldozást kaphat, és újra járulhat a többi szentséghez is.

A szentségi házasságból való „kilépés” és újravezetés esetén azonban nem így állt a helyzet – egészen a legutóbbi időkig. A katolikus erkölcszociológia – legalábbis nagyjából az elmúlt ötven évben, VI. Pál pápa *Humanae vitae* (1968) kezdetű enciklikája óta – mintegy hosszú „téli álmát” aludta. Csupán néhány bátor biblikus és történész merészelt szöveget hozni olykor, hogy az első évezred során léteztek, illetve a keleti ortodox egyházban mindmáig vannak példák a hagyományban a bűnbánattartásra és az újravezetés elfogadására. Ráadásul a „bukottak” (*lapsi*) egyházi visszafogadására a legsúlyosabb bűnök (például hittagadás) esetén is volt lehetőség. Az ortodox egyház házassági gyakorlatát pedig soha nem ítélte el a katolikus egyház.

„Az új dokumentummal a pápának esze ágában sem volt megváltoztatni a jézusi tanítást a házasság felbonthatatlanságáról – hiszen ilyesmit nem is tehetne!”

Mi számítana a mainál jobb szabályozásnak a válságba jutott házasságok esetében? A fentiek fényében elmondhatjuk, hogy a kérdés – amely lényegében egyházfegyelmi és nem dogmatikai jellegű – ma is nyitott. Igaz ugyan, hogy hagyományosan a rigorista nézet számított általánosan elfogadottnak, és pedig olykor egészen a szélsőségekig. *Szent Ágoston* például ugyan megengedte az újravezetést a házastárs halála esetén (bár Pál apostol nyomán ő is az özvegyen maradáshoz tartotta a legjobb megoldásnak: vö. 1Kor 7,9), a II. század első felének nagy teológusa, *Tertullianus* még ebben az esetben is határozottan ellenezte a második házasságot, mivel véleménye szerint a házasság felbonthatatlansága a halál után is érvényes.

Új tanítás? Eretnekség?

Az *Amoris laetitia*-val kapcsolatos szórványos gyanúsítgatás és a látványos felháborodás oka – túl a helyesen felfogott egyházas érzület hiányán – elsősorban a történelmi-teológiai tájékozatlanságban keresendő. Tény, hogy Ferenc pápa apostoli buzdításában a korábnál nyitottabb és realisztikusabb egyházi törvénykezés (és ebből fakadó gyakorlat) irányába enged utat. Az a valós lelkipásztori aggodalom indította erre a lépésre, amelyet azon keresztények iránt érez, akik a modern és globalizált világban élnek. Véleménye szerint nem szabad a keresztények tömegeit kizárni az egyházból, a mai világban inkább a sokféle emberi „törekenység” – s így a sérült családok – lehetőség szerint az irgalmasság olajával végzett gyógyítása az egyház dolga (vö. AL 308).

Az új dokumentummal a pápának természetesen esze ágában sem volt megváltoztatni a jézusi tanítást a házasság felbonthatatlanságáról – hiszen ilyesmit nem is tehetne! A katolikus álláspont szerint a család továbbra is olyan társadalmi intézmény, amely egy férfi és egy nő egész életre szóló szövetségén, házasságán alapul, amelyben a szexualitás egyik lényeges (bár nem kizárólagos) szerepe az élet továbbadása. Minden katolikus továbbra is vallhatja – sőt, ha helyesen érti, vallania is kell –, hogy ez Isten „objektív” akarat, amelyről az úgynevezett természetes erkölcsi törvény is tanúskodik. Csakhogy 2009 májusában – még XVI. *Benedek*

pápa pontifikátusa során – a Nemzetközi Teológiai Bizottság közzétett egy dokumentumot, amely úgy határozta meg a természetes erkölcsi törvény szerepét, hogy az elsősorban az inspiráció objektív forrása a teológia számára, nem pedig „már megalkotott szabályok összessége, amelyeket a priori

„A gyerekekben igazi kötődés alakul ki, ami számunkra azt jelenti, hogy a bizalmuk felénk.”

rээрőltetünk az erkölcsi alanyra” (vö. *Alla ricerca di un'etica universale: nuovo sguardo sulla legge naturale*, nr. 59; AL 305). Ebből az derül ki, hogy nagyon is helye van a „megkülönböztetésnek” (*discernimento*), és pedig nem csupán azokban a helyzetekben, amelyekre valamely törvény vagy norma nem vonatkozik kifejezetten, hanem minden esetben, amikor a norma aktuális, konkrét helyzetre való gyakorlati alkalmazására van szükség. A keresztény erkölcs tehát ebben az értelemben soha nem tekinthet el a megkülönböztetéstől. Már Szent Pál apostol is hangoztatta: „Ne szabjátok magatokat e világhoz, hanem alakuljatok át gondolkodásotok megújulásával, hogy felismerjétek, mi az Isten akarata, mi a helyes, mi kedves neki, és mi a tökéletes” (Róm 12,2). Ebben a hagyományban áll tehát Ferenc pápa új apostoli buzdítása.

A „rendezetlen helyzetben” élőkről

Az *Amoris laetitia* tehát vitathatatlanul a hagyományos teológiai tanítás vonulatához tartozik. Azon túl azonban, hogy megerősíti az ősi dogmatikai nézeteket, bizonyos egyházfegyelmi kérdésekben kétségkívül újdonságot is tartalmaz. Miután a negyedik és az ötödik fejezetben realiztikus, költői szépségű és a gyakorló házások számára is sokatmondó sza-

kaszokat olvashatunk a családban megélt termékeny szeretetről, a pápa egy kényes és lelkipásztori szempontból felettebb érzékeny kérdést vesz górcső alá: a „rendezetlennek mondott helyzetekben” (*situazioni dette irregolari*) élők egyházi helyzetének kérdését tárgyalja. A nyolcadik fejezet címe önmagában is programadó: *A törekenység kísérése, megkülönböztetése és integrálása* (AL 291–312). Itt a pápa – XVI. Benedeknek a Családok VII. Világtalálkozóján mondott 2012-es beszédét idézve – azt javasolja a lelkipásztoroknak, hogy a házassággal kapcsolatban ne higgyenek az „egyszerű receptek[nek]”, és „alaposan különböztess[ék] meg a helyzeteket” (vö. AL 298). Ebben a fejezetben – mely a buzdítás újdonságát tartalmazza – Ferenc pápa jó pedagógus módjára jár el. Egyebek között azt emeli ki, hogy a hit terén – mint az ember szellemi életének más területein is – személyes érlelődésre van szükség. „A hivatásunk az – írja –, hogy neveljük a lelkiismereteket, és nem az, hogy helyettesítsük” (AL 37).

Itt érdemes megjegyezni, hogy *Familiaris consortio* kezdetű apostoli buzdításában (1981) már II. János Pál pápa is megengedte, hogy a második házasságban élők szentáldozáshoz járulhassanak, azzal a feltétellel, hogy teljes szexuális megtartóztatásban, tehát úgymond testvérként élnek egymás mellett. Ezen a ponton talán érdemes eltekintennünk a javaslat kevésbé realiztikus voltától, és figyelmünket inkább arra fordítani, hogy bizonyos körülmények között már ez a korábbi szabályozás is megengedett kivételt a nem érvényes házasságban együtt élők szentáldozáshoz járulásának tilalmában. Hiszen ezek az együtt élő felek továbbra sem élnek érvényes házasságban! Csakhogy a korábbi szemlélet szerint a szex jelentette a kulcsproblémát. Ferenc pápa tanítása ennél árnyaltabb, holisztikusabb és perszonalistább megközelítést alkalmaz a házassággal kapcsolatosan. ◀

(Következő számunkban folytatjuk.)

